

קריאת התיגר של הפזורה הפלסטינית

ד"ר עידו זלקוביץ' ופרופ' אלי פודה*

המאמר [פורסם בעיתון הארץ](#) ב-19 במרץ 2017

בסוף פברואר 2017 נערך באיסטנבול כנס ראשון מסוגו, שאיגד משלחות של ארגוני החברה האזרחית ופעילים פוליטיים וחברתיים מכל רחבי הפזורה הפלסטינית, לסוף שבוע של דיונים על עתיד העם הפלסטיני. מדעים היה לראות, כי כינוס חשוב כזה לא קיבל כל ביטוי בתקשורת הישראלית.

הקיפאון בתהליך המדיני בין ישראל להנהגת אש"ף, והמשך הפיצול בין פתח לחמאס, זורעים ייאוש עמק בקרב הפלסטינים בגדה וברצועה. התחושה הרווחת היא שאנו נמצאים בסופה של תקופה, והדור המייסד של התנועה הלאומית הפלסטינית – דור שיצר זהות שנשענה על מאבק בפזורה וניסה להקים מדינה בשטחי 1967 כחלק ממהלך של פשרה היסטורית – קרוב לסיים את תפקידו ללא הצלחה יתרה. ניתן להניח, שהמאבקים הפנימיים המאפיינים את המרחב הפוליטי ברשות הפלסטינית יזלגו למקומות נוספים שבהם יש קהילות פלסטיניות. על רקע זה, הכנס באיסטנבול נתפש כקריאת תיגר של הפזורה על תפקידו ההיסטורי של אש"ף ומוקדי הכוח הפוליטיים בשטחי הרשות, שנוצרו כתוצאה מהסכמי אוסלו.

למרות הניסיון להימנע מזיהוי עם הפוליטיקה הממסדית, בין מארגני הכנס – שמומן מתרומות אנשי עסקים וזכה לתמיכה לוגיסטית אוהדת מעיריית איסטנבול – היה אפשר למצוא דמויות ותיקות כמו מוניר שפיק, איש פתח לשעבר שהיה ממובילי הזרם האסלאמי בתנועה ונבחר להיות מזכ"ל הכנס, והאינטלקטואל סלמן אבו-סיתה, שנבחר לעמוד בראשו.

במקום נאספו לא פחות מ-5,000 איש, שרובם ידועים בהתנגדותם לאוסלו. מספר מרשים זה מצביע על כך, שאש"ף שוב אינו מייצג רבים בפזורה הפלסטינית. הקו הדומיננטי היה דחייה חסרת פשרות של רעיון שתי המדינות, וקריאה למימוש שיבת פליטי 1948. קו זה עומד בסתירה מוחלטת לרוח החלטת מועצת הביטחון 242, שאש"ף אימץ עוד ב-1988, ולהסכמי אוסלו. המשתתפים הבליטו את הצורך ברפורמות במבנה אש"ף, וקראו לעריכת בחירות כלליות למוסדותיו, כדי להפוך אותו שוב לארגון רלוונטי, המייצג מבחינה דמוגרפית ורעיונית את כלל העם הפלסטיני. לא היה זה מפליא אפוא, שאש"ף היה הראשון שיצא בגלוי נגד הכינוס, וטען שלאיש אין סמכות להוביל קו פוליטי לאומי אלטרנטיבי. חמאס לעומת זאת מיהרה לברך עליו ועל החלטותיו. בעבורה מדובר בהזדמנות למנף את מעמדה הפוליטי.

תנועת חמאס מייצגת במידה רבה את רוח התקופה – ייאוש והכרה במבוי הסתום שהפלסטינים נקלעו אליו – ושולטת באופן מוחלט במרחב הווירטואלי, במדיה החדשה ובתקשורת הלוויינית הפלסטינית, דבר המאפשר לה להפיץ את רעיונותיה בקלות למרות שאינה נהנית ממשאביו הרבים של אש"ף. כתנועה חפצת שלטון היא יודעת שאינה יכולה להישאר משועבדת לאמנת הארגון מ-1988, ולכן היא מייצרת שיח הכולל אלמנטים אנטישמיים, לצד קריאה מפורשת להשמדת ישראל ולאסלאמיזציה של החברה הפלסטינית.

מאבקה אינו רק בזירה הפלסטינית, אלא גם בזירה האזורית; היא שמה לה ליעד להפוך לשחקן מדיני אזורי. הדרך להשגת מטרה זו היא חיזוק הלגיטימיות הפוליטית, שליטה בשיח הפלסטיני וניהול דיאלוג מדיני עם ציר המדינות הערביות הסוניות המתונות, לצד גיבוש אסטרטגיה זהירה בהתנהלות מול מצרים, שתסייע לה לשמור על שלטונה ברצועת עזה. כך, מקווים ראשי התנועה, תשתלב חמאס במנגנוני אש"ף, ומשם תוכל, בבוא העת, להוביל את התנועה הלאומית הפלסטינית.

* פרופ' אלי פודה הוא חבר ועד מנהל במכון מיתוים ומרצה בחוג ללימודי האסלאם והמזרח התיכון באוניברסיטה העברית. ד"ר עידו זלקוביץ' הוא עמית מדיניות במכון מיתוים וראש תחום לימודי המזרח התיכון במכללה האקדמית עמק יזרעאל.

הנהגת פתח מודעת לשאיפות חמאס, אך היא טרודה כעת בקרבות ירושה לקראת העידן שלאחר אבו מאזן. אמנם, הקיפאון ההיסטורי במוסדות אש"ף אפשר לפתח לנווט את דרכה של התנועה הלאומית הפלסטינית מאז חתימת הסכמי אוסלו, אך הקריאה לבחירות למועצה הלאומית הפלסטינית, שעולה מכינוס הפזורה באיסטנבול, תחייתו של האסלאם הפוליטי ורצונה של חמאס להפוך לשחקן מדיני, מציבים אתגר לא פשוט בפני פתח ואש"ף.

כינוס הפזורה הפלסטינית מהווה אפוא תמרור אזהרה חשוב בתולדותיה של התנועה הפלסטינית. הפזורה לא רק קוראת תיגר על הממסד הוותיק, אלא היא גם מחזקת בעקיפין את התביעות והאידיאולוגיה של חמאס. ישראל, מצדה, אינה יכולה להביט בשוויון נפש על ההתפתחויות הללו; עליה להבין, שחוסר המעש והמבוי המדיני הסתום משחק לידי גורמים קיצוניים בזירה הפלסטינית: אם הרשות הפלסטינית בראשות אבו מאזן – או מחליפו, יהא אשר יהא – לא יוכלו לנפק קבלות לקו המדיני והלא-אלים של מדיניותם, הם יינגפו בסופו של דבר על ידי הקיצונים. ישראל לא תוכל לומר בעתיד, כי לא ידעה או לא ראתה. ולכן, קידום יוזמה מדינית ישראלית – בין אם אזרית ובין אם בילטרלית – הוא צו השעה.